

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Погорєлова З.О.,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри теорії та історії держави і права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Погорєлова З.О. Організаційно-правові напрямки удосконалення нормотворчої діяльності центральних органів виконавчої влади.

У статті досліджуються організаційно-правові напрямки удосконалення нормотворчої діяльності центральних органів виконавчої влади, спрямовані на підвищення рівня системності нормотворчої діяльності центральних органів виконавчої влади, покращення рівня кваліфікації нормопроектувальників, посилення процесу координації і контролю за цією діяльністю.

Удосконалення нормотворчої діяльності оцінюється в контексті здійснюваної в Україні упродовж тривалого часу адміністративної реформи, в результаті якої сформовано систему органів виконавчої влади в Україні, в якій виокремлено міністерства як центральні органи виконавчої влади, які формують і реалізують державну політику у відповідних сферах державного управління, та інші органи центральні органи виконавчої влади, що виконують окремі функції з реалізації державної політики. Особлива увага приділена аналізу зміни повноважень Міністерства юстиції у сфері нормотворчої діяльності в ході адміністративної реформи та їх нинішній стан в частині повноважень стосовно державної реєстрації нормативно-правових актів міністерств і відомств, забезпечення підготовки пропозицій щодо приведення законодавства України у відповідність з принципами та стандартами Ради Європи, інтеграції його в систему міжнародного права, та повноважень по координації роботи міністерств та інших центральних органів виконавчої влади із зазначених питань.

Розглядаються заходи щодо забезпечення належної підготовки і підвищення рівня кваліфікації нормопроектувальників, що залучаються до розробки нормативних актів центральних органів виконавчої влади. Обґрунтовується необхідність запровадження Державної програми підготовки нормопроектувальників для різних рівнів органів державної влади, яка б передбачала усі необхідні аспекти підготовки нормопроектувальників.

Висвітлюються питання удосконалення методики проведення експертизи нормативних актів центральних органів виконавчої влади, удосконалення порядку проведення громадської експертизи інститутами громадянського суспільства, громадськими радами при органах виконавчої влади, проведення консультацій з громадськістю з питань підготовки і прийняття відомчих нормативних актів.

Ключові слова: державна влада, органи виконавчої влади, нормотворчі повноваження, нормотворча діяльність, експертиза нормативних актів міністерств.

Pogorelova Z.O. Organizational and legal directions for improving the normative activity of the central bodies of the executive government.

The article examines the organizational and legal directions for improving the rule-making activity of the central executive bodies, aimed at increasing the level of systematization of the rule-making activity of the central executive bodies, improving the level of qualification of rule-makers, strengthening the process of coordination and control over this activity.

The improvement of rule-making activity is evaluated in the context of the administrative reform carried out in Ukraine for a long time, as a result of which a system of executive power bodies was formed in Ukraine, in which ministries are singled out as central bodies of executive power that form and implement state policy in the relevant spheres of state administration, and others central bodies of executive power

that perform separate functions for the implementation of state policy. Special attention is paid to the analysis of changes in the powers of the Ministry of Justice in the sphere of rule-making activities during the administrative reform and their current state in terms of powers regarding the state registration of normative legal acts of ministries and departments, ensuring the preparation of proposals to bring the legislation of Ukraine in line with the principles and standards of the Council of Europe, its integration into the system of international law, and powers to coordinate the work of ministries and other central bodies of executive power on the specified issues.

Measures are being considered to ensure proper training and increase the level of qualification of normative drafters involved in the development of normative acts of central executive bodies. The necessity of introducing the State program for the training of normative designers for various levels of state authorities, which would provide for all the necessary aspects of the training of normative designers, is substantiated.

The issues of improving the methodology for conducting the examination of normative acts of central executive bodies, improving the procedure for conducting public examination by civil society institutions, public councils under executive authorities, conducting consultations with the public on the preparation and adoption of departmental regulatory acts.

Keywords: state power, bodies of executive power, rule-making powers, rule-making activity, examination of normative acts of ministries.

Постановка проблеми. Підвищення ефективності нормотворчої діяльності органів виконавчої влади залишається на сьогодні, як і раніше, актуальним завданням. Це зумовлено недостатньо високим рівнем якості нормативних актів центральних органів виконавчої влади, тенденцією до зарегульованості суспільних відносин підзаконними актами, їх множинністю та деякими іншими негативними явищами.

Хоча упродовж останніх років зроблено немало у цій сфері, цілком очевидною є потреба підвищення рівня системності нормотворчої діяльності центральних органів виконавчої влади, зокрема, необхідність створення єдиної комплексної системи нормотворчої діяльності центральних органів виконавчої влади, яка включала б належну підготовку і контроль за підготовкою таких нормативних актів, здійснення їх комплексної експертизи, відповідного громадського апробування.

Стан дослідження теми і предмет дослідження. Тематика нормотворчої діяльності міністерств і напрямків її удосконалення притягла увагу багатьох правознавців, серед яких можна назвати таких вчених як Н.В. Александрова [1], Л.О. Бондаренко [2], І.М. Вороніна [3], О.Л. Дзюбенко [4], В.В. Жидецька [5], Ю.О. Загуменна, В.В. Лазарев, А.Т. Комзюк [6], І.М. Коропатнік [7], А.О. Нечипоренко [8], Н.М. Охріменко [9], Н.В. Рибалко [10], А.О. Рибалкін [11], Я.В. Романов [12], О.Ю. Салманова [13], Д.В. Слинько [14], А.Ю. Сидоренко [15], Л. Шестопалова [16]. У цих роботах аналізувались різноманітні аспекти сутності і поняття нормотворчої діяльності і нормотворчого процесу міністерств, характеристика актів, які ухвалюються міністерствами, розглядалися пропозиції по удосконаленню такої діяльності. Рівень досконалості нормотворчої діяльності центральних органів виконавчої влади залежить від багатьох складових. Зупинюсь лише на найважливіших організаційно-правових напрямках удосконалення нормотворчої діяльності центральних органів виконавчої влади.

Виклад основного матеріалу. Слід, найперше, вказати на те, що завдання по удосконаленню нормотворчої діяльності центральних органів виконавчої влади упродовж усіх років незалежності України не випускалось з поля зору органів державної влади. Так, Президентом України це завдання було поставлене ще у 1999 році. Згідно з Указом Президента України від 9 лютого 1999 року № 145/99 Про заходи щодо вдосконалення нормотворчої діяльності органів виконавчої влади» [17] Кабінету Міністрів України доручалось запровадити єдину систему планування, координації та контролю за нормотворчою діяльністю органів виконавчої влади. Цим же указом функції з планування законопроектної роботи та роботи з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу за поданням міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, координації нормотворчої діяльності органів виконавчої влади та контролю за цією діяльністю було покладено на Міністерство юстиції України. З 2002 року з метою забезпечення відповідності нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади, органів господарського управління та контролю основним положенням законодавства Європейського Союзу, вдосконалення нормотворчої діяльності зазначених органів та посилення контролю за цією роботою, у **Положенні про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів ви-**

конавчої влади [18] було включено вимогу про необхідність складання довідки про відповідність нормативно-правового акта основним положенням законодавства Європейського Союзу [19].

Міністерства, інші центральні органи виконавчої влади зобов'язувались подавати до 1 грудня кожного року на розгляд Міністерства юстиції України орієнтовного плану законопроектної роботи на наступний рік, подання щорічно до 1 січня до Міністерства юстиції України звітів про стан нормотворчої діяльності. Відповідно до цього Указу з 2006 року нормотворча діяльність центральних органів виконавчої влади координувалася Міністерством юстиції України насамперед через контроль за плануванням законопроектних робіт на кожний наступний рік відповідно до Указу Президента України від 9 лютого 1999 року № 145 «Про заходи щодо вдосконалення нормотворчої діяльності органів виконавчої влади» та § 85 глави 1 розділу 8 Регламенту Кабінету Міністрів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 року № 950 (станом на 23 лютого 2022 року) [20].

Указом Президента України від 26 листопада 2003 року № 1348 «Про поліпшення організації законопроектної діяльності» на Міністерство юстиції України було покладено функції головного розробника проектів законів, що вносяться Президентом України та Кабінетом Міністрів України на розгляд Верховної Ради України, крім проектів, щодо яких законами України та актами Президента України встановлено інший порядок розроблення. Втім ця практика не виправдала себе з кількох причин. З одного боку, з огляду на обсяг нормопроектної роботи виконання її одним міністерством було не під силу. З іншого боку, в Міністерстві юстиції України ніколи не було фахівців з усіх напрямків, на відміну від міністерств. Тому така практика згодом була скасована, а контрольні повноваження Мінюсту посилені по лінії правової експертизи. Очевидно, що цю практику слід все ж таки зберегти для найбільш важливих проектів законів, задля чого у положення згаданого проекту Закону №5469 від 05.05.2021, ініційованому Урядом, щодо зосередження функцій з розроблення проектів актів законодавства у міністерствах, крім випадків, коли центральні органи виконавчої влади наділені нормотворчими повноваженнями відповідно до закону, внести відповідні уточнення.

На підставі статті 4 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [21], яка передбачила, що проекти нормативно-правових актів підлягають гендерно-правовій експертизі і що висновок гендерно-правової експертизи є обов'язковою складовою пакета документів, що подаються разом з проектом нормативно-правового акта до розгляду, Кабінет Міністрів України, Кабінет Міністрів України своєю постановою запровадив у Міністерстві юстиції гендерно-правову експертизу чинного законодавства та проектів нормативно-правових актів в усіх сферах законодавства, що стосуються прав і свобод людини, як складову частину правової експертизи [22]. Згодом механізм проведення гендерно-правової експертизи був суттєво удосконалений [23]. Було встановлено, що гендерно-правова експертиза законодавства проводиться Мін'юстом щодо законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та інших нормативно-правових актів. Запроваджена плановість у здійсненні такої експертизи. Затверджена форма висновку гендерно-правової експертизи акта законодавства, окреслений перелік актів, що обов'язково застосовуються при її здійсненні: Конституція України, Закони України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про запобігання та протидію домашньому насильству, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та резолюції міжнародних конференцій, міжнародних організацій, їх органів, використані під час проведення експертизи (зокрема, Загальна декларація прав людини 1948 року, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та протоколи до неї, Європейська соціальна хартія (переглянута) 1996 року, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року, Рамкова конвенція про захист національних меншин 1995 року та інші).

Відповідно до Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого Указом Президента України від 6 квітня 2011 року № 395/2011 [24], на Мінюст покладалась повноваження по координації діяльності міністерств та інших центральних органів виконавчої влади з питань систематизації законодавства, перевірки стану такої діяльності, надання рекомендацій щодо її поліпшення і внесення пропозицій про усунення виявлених недоліків. Однак всі ці заходи хоча й позитивно вплинули на стан нормотворчої діяльності міністерств і відомств, однак навіть за визнанням відповідальних осіб Міністерства юстиції України «[н]езважаючи на кропітку роботу Міністерства юстиції з підвищення якості нормотворчої діяльності, сучасному нормотворчому процесу гостро бракує оновленої

методології, науково обґрунтованих підходів до організації нормотворчого процесу, високого фахового рівня нормопроектувальників та єдиних загальнообов'язкових правил нормотворчої діяльності. Останнє суттєво ускладнює процес розроблення та опрацювання законопроектів. Нинішній нормопроектувальник, окрім Регламенту Кабінету Міністрів та Правил підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України не має жодного акта, що встановлює правила нормотворчої діяльності та техніки нормопроектування» [25]. З того часу ситуація суттєво змінилася.

З 2014 року розпочато новий етап у реформуванні центральних органів виконавчої влади, пов'язаний із посиленням ролі міністерств, як органів, що забезпечують формування та реалізують державну політику в одній чи декількох сферах, та уточнення функцій інших центральних органів виконавчої влади, що виконують окремі функції з реалізації державної політики. Було внесено зміни до Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» [26], якими уточнено функції і статус центральних органів виконавчої влади, а також прийнято рід концептуальних документів, на основі яких відбувається реформування державного управління і діяльності усіх органів виконавчої влади.

В 2015 році була Ухвалена Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [27], в 2016 році Кабінетом Міністрів України було ухвалено Стратегію реформування державного управління України на 2016–2020 роки [28], а в 2017 році – Концепцію оптимізації системи центральних органів виконавчої влади, в якій підкреслено, що «основні робочі процеси міністерств та інших центральних органів виконавчої влади (нормотворча діяльність, організація виконання завдань, бюджетні процеси тощо) потребують перегляду та модернізації з метою уникнення зайвих бюрократичних процедур, перевантаження поточною роботою та неефективного витрачання робочого часу фахівців» [29].

В ході проведеної адміністративної реформи модифікувались функції Міністерства юстиції України (хоча формально Указ Президента 6 квітня 2011 року №395/2011 втратив чинність лише на підставі Указу Президента № 419/2019 від 20.06.2019 [30]).

В новому положенні про Міністерство юстиції, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228 [31] за Мінюстом збережені повноваження по здійсненню правової експертизи і гендерно-правової експертизи актів законодавства, антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів, а також надані повноваження по забезпеченню підготовки пропозицій щодо приведення законодавства України у відповідність з принципами та стандартами Ради Європи, інтеграції його в систему міжнародного права, та по координації роботи міністерств та інших центральних органів виконавчої влади із зазначених питань. При цьому не були включені повноваження Мінюсту по розробці за поданням міністерств, інших центральних органів виконавчої влади щорічних планів законопроектної роботи, координація нормотворчої діяльності в центральних органах виконавчої влади, здійснення контролю за такою діяльністю; здійснення методичного керівництва правовою роботою в міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади, перевірка стану такої роботи і надання рекомендацій щодо її поліпшення та приведення нормативних актів зазначених органів у відповідність із законодавством, повноваження по вжиттю заходів до підвищення кваліфікації працівників юридичних служб.

Натомість були суттєво розширені повноваження Міністерства юстиції України по державній реєстрації відомчих нормативних актів і відповідному здійсненню їх правової експертизи, що стало вагомим фактором удосконалення нормотворчої діяльності центральних органів виконавчої влади, недопущення прийняття актів, що порушують Конституцію і закони України, права громадян.

Втім, існує потреба удосконалення методики як експертної діяльності Міністерства юстиції України щодо правової, гендерної і антикорупційної експертиз, так і методики і порядку проведення громадської експертизи інститутами громадянського суспільства, громадськими радами при органах виконавчої влади, яка здійснюється на основі Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. № 976 [32]. Поки що така експертиза не стала дієвим засобом покращення відомчої нормотворчості.

Рівень якості нормотворчої діяльності центральних органів виконавчої влади значною мірою залежить від фаховості нормопроектувальників органів державної влади. На сьогодні підготовка нормопроектувальників здійснюється вузами шляхом викладання навчальних дисциплін по напрямку нормотворчості (нормопроектування), іншими розрізненими структурами, не становить єдиної системи, а деякі її ланки навіть скасовані [33]. Мав би бути визначений орган, що забезпечує координацію підготовки нормопроектувальників. В якості одного із варіантів можна було б розглядати покладення обов'язків такого органу на Міністерство юстиції України. Підвищенню рівня

нормопроектної роботи і нормотворчої діяльності в цілому сприяла б розробка і впровадження Державної програми підготовки нормопроектувальників для різних рівнів органів державної влади, яка б передбачала усі необхідні аспекти підготовки нормопроектувальників.

Покращенню нормотворчої діяльності центральних органів виконавчої влади сприяє **проведення консультацій з громадськістю з питань підготовки і прийняття відомчих нормативних актів та діяльність громадських рад при міністерствах**. Зусилля по впровадженню консультацій з громадськістю в реальну нормотворчу практику розпочалися давно, однак не завжди консультації з громадськістю, як і діяльність громадських рад при міністерствах були ефективними, а в умовах воєнного стану ці форми практично не використовуються. Але вже сьогодні потрібно ретельно працювати над тим, щоб в післявоєнний період вони активно сприяли удосконаленню державного управління, більш ефективній нормотворчій діяльності центральних органів державної влади.

Висновки. Важливими напрямками удосконалення нормотворчої діяльності центральних органів виконавчої влади та інших органів виконавчої влади, що володіють нормотворчими повноваженнями, є підвищення рівня системності нормотворчої діяльності центральних органів виконавчої влади, підвищення фахового рівня нормопроектувальників, покращення процесу координації і контролю за цією діяльністю.

Засобом удосконалення нормотворчої діяльності центральних органів виконавчої влади має стати поглиблення об'єктивного аналізу і оцінки відомчих проектів з урахуванням сучасного рівня наукових знань та використання передового зарубіжного досвіду. Задля цього крім підсилення експертизи Мінюсту під час реєстрації нормативних актів, було б доцільним запровадити на постійній основі також наукову експертизу спеціалізованими науковими установами найбільш важливих відомчих законопроектів з поширенням вимог законодавства України, що регулює питання наукової та науково-технічної експертизи стосовно статусу, повноважень та відповідальності експертів, значення їх експертних висновків. Слід посилити також роль і значення громадської експертизи, що здійснюється відповідними громадськими радами при центральних органах виконавчої влади та інститутами громадянського суспільства. Потребують також удосконалення порядок проведення і врахування консультацій з громадськістю з питань підготовки і прийняття відомчих нормативних актів.

Список використаних джерел:

1. Александрова Н.В. Нормотворча діяльність центральних органів виконавчої влади: деякі проблеми правового регулювання. *Наукові записки*. 2009. Т. 90. С. 59–61.
2. Бондаренко Л.О. До питання забезпечення нормотворчої діяльності в Міністерстві внутрішніх справ України *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 3–10.
3. Вороніна І.М. До питання про історичні передумови становлення вітчизняної відомчої нормотворчості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 34, т. 3. С. 152–153.
4. Дзюбенко О.Л. Теоретичний аспект відомчої нормотворчості. *Право і суспільство*. 2009. № 4. С. 12–16.
5. Жидецька В.В. Про стадії нормотворчої діяльності міністерства. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 4. С. 101–107.
6. Комзюк А.Т. Відомча правотворчість органів внутрішніх справ: загальнотеоретична характеристика *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2008. Вип. 42. С. 25–57.
7. Коропатнік І.М. Вдосконалення нормотворчої діяльності органів військового управління Збройних Сил України. *Юридичний вісник*. 4 (29) 2013. С. 48–52.
8. Нечипоренко А.О. Нормотворчість в Україні: поняття, види, напрямки удосконалення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2015. 20 с.
9. Охріменко Н.М. Нормотворча діяльність міністерств в Україні: проблеми реалізації *Вісник Національної академії державного управління*. 2012. № 3. С. 182–189.
10. Рибалко Н.В. Проблеми нормотворчої діяльності Міністерства інфраструктури України URL: [http://ea.donntu.edu.ua/bitstream/123456789/21225/- 1/Рибалко%20Н.В..pdf](http://ea.donntu.edu.ua/bitstream/123456789/21225/-1/Рибалко%20Н.В..pdf).
11. Рибалкін А.О. Нормотворчість органів внутрішніх справ (аспекти загальної теорії): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Запоріжжя, 2005. 185 с.

12. Романов Я.В. Стадії підзаконного нормотворчого процесу *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 11. Т. 1. С. 59–61.
13. Салманова О. Актуальні питання нормотворчої діяльності Національної поліції України *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1–1. С. 159–162.
14. Слинько Д.В. *Право і безпека*. 2017. № 3 (66). С. 52–56.
15. Загуменна Ю.О. Відомча нормотворчість в Україні: досвід комплексного аналізу: монографія / Ю.О. Загуменна, В.В. Лазарєв, А.Ю. Сидоренко. Харків: Планета-Прінт, 2021. 228 с.
16. Шестопалова Л. Особливості нормотворчості в органах внутрішніх справ / Л. Шестопалова, М. Мельничук *Вісник Академії управління МВС*. 2009. № 2. С. 134–142.
17. Указ Президента України від 9 лютого 1999 року № 145/99 Про заходи щодо вдосконалення нормотворчої діяльності органів виконавчої влади». *Офіційний вісник України*. 1999 р., № 6, ст. 18.
18. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 р. № 731 Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади. *ЗП України*, 1993 р., № 1-2, ст. 28.
19. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.05.2002 р. № 629 «Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 р. № 731». *Офіційний вісник України*. 2002 р., № 20, ст. 83.
20. Указ Президента України від 9 лютого 1999 року № 145 «Про заходи щодо вдосконалення нормотворчої діяльності органів виконавчої влади». *Офіційний вісник України*. 2007 р., № 54, ст. 21.
21. Закон України від 08 вересня 2005 року № 2866-IV «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». *Офіційний вісник України*. 2005 р., № 40, ст. 48.
22. Постанова Кабінету Міністрів від 12 квітня 2006 року № 504 «Про проведення гендерно-правової експертизи». *Офіційний вісник України*. 2006 р., № 15, ст. 124.
23. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2018 р. № 997 «Питання проведення гендерно-правової експертизи». *Офіційний вісник України*. 2018 р., № 96, ст. 40.
24. Указ Президента України від 6 квітня 2011 року № 395/2011 «Про затвердження положення про Міністерство юстиції України. *Офіційний вісник України*. 2011 р., № 28, ст. 45.
25. Шевченко Г. Проблеми нормотворчої діяльності суб'єктів нормотворення. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_12895.
26. Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 року «Офіційний вісник України. 2011 р., № 27, ст. 20.
27. Розпорядження від Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р., № 1013-р «Про схвалення Концепції оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» *Офіційний вісник України*. 2018 р., № 9, ст. 64.
28. Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020». *Офіційний вісник України*. 2015 р., № 4, ст. 8.
29. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474 «Про затвердження Стратегії реформування державного управління України на 2016 – 2020 роки. *Офіційний вісник України*. 2016 р., № 55, ст. 1919.
30. Указ Президента України від 20.06.2019 № № 419/2019 «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких указів Президента України». *Офіційний вісник України*. 2019 р., № 50, ст. 16.
31. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228 «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України». *Офіційний вісник України*. 2014 р., № 54, ст. 88.
32. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. № 976 «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади». *Офіційний вісник України*. 2008 р., № 86, ст. 100.
33. Проект підтримки нормопроєктування в Україні. URL: <https://minjust.gov.ua/m/proekt-pidtrimki-normoproektuvannya-v-ukraini>
34. Лебеза Є.О., Белов Д.М., Деякі особливості правового регулювання статусу Державної служби фінансового моніторингу України. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. Випуск 73(5). 2022.С. 44–49.